

СКАРЫНКІН УЛАДЗІМІР МАКСІМАВІЧ (нар. 1939)

Уладзімір Скарынкін належыць да тых выдатных майстроў слова, чые творчасць і лёс непарыўна звязаны з лёсам Радзімы, больш таго, яго паэзія многімі сваімі гранямі арганічна знітавана і з патрабаваннямі часу. І рух часу, і развіццё духоўнасці самога паэта – роўназалежныя велічыні. Глыбіня зместу, унутраная цэласнасць і паслядоўнасць пазіцыі мастака, арганічная сувязь аб'ектыўнага і суб'ектыўнага, вызначанага яднаннем субстанцыяльнага і асабіста-творчага пачаткаў, уласцівы яго паэзіі. У ёй знайшлі глыбокае асэнсаванне і адлюстраванне суровая памяць вайны, складанае XX стагоддзе, перажыванні сучасніка, узаема сувязь і ўзаемаабумоўленасць асобы, прыроды і грамадства, мараль і этыка, праблемы адраджэння духоўных традыцый.

У. Скарынкін – адзін з нямногіх сучасных беларускіх пісьменнікаў, чыя духоўная і творчая эвалюцыя ўяўляе цікавы і ўнікальны феномен у літаратуры, калі «тэхналагічны» пачатак у творчасці мяжуецца з мяккім лірызмам, а ў кнізе «Апошнія слова» (звернем увагу на эпітэт *апошняя*, бо так ці інакш пасля яе выхаду беларускі чытач не пабачыў ніводнага арыгінальнага паэтычнага зборніка, хоць вершы паэта друкаваліся і друкуюцца ў літаратурна-мастацкіх часопісах) і з публіцыстычнай завостранасцю, і з роздумам пра вечныя чалавечыя духоўныя каштоўнасці. Паэтычным CREDO пісьменніка можна лічыць верш «Паядынак» са зборніка «Гукавы бар'ер»:

Я прыміраць павінен іх цяпер!
Пачаць гатовы кожную гадзіну
Ў душы маёй паэт і інжынер
Паміж сабой смяротны паядынак.¹

Пра падобнае імкненне паяднаць фізіку і лірыку ў рускай літаратуры неаднаразова зьмяжучца і Я. Еўтушэнка, і Р. Раждзественскі, і Я. Вінакураў, і А. Вазнясенскі, ды многія іншыя паэты-шасцідзсятнікі.

Нарадзіўся У. Скарынкін 7 чэрвеня 1939 года ў Віцебску, неўзабаве сям'я пераехала ў Гарадок, дзе бацька пабудаваў уласную хату пасля доўгіх пошукаў лепшай долі ў Казахстане. Гэты складаны і драматычны этап біяграфіі сям'і знайшоў адлюстраванне ў паэме «Узнясенне».

Першыя дзіцячыя ўспаміны будучага пісьменніка былі азмрочаны Вялікай Айчыннай вайной, якая наклала глыбокі адбітак на яго светаўспрыманне: «Калі пачалася вайна мне было толькі два гады, але я помню як ад самалёта ў сонечны летні дзень нешта адарвалася і паляцела ўніз. Гэта *нешта* (вылучана аўтарам. – *І.Г.*) аказалася першай бомбай скінутай фашыстамі на Гарадок <...> Потым пры нямецкіх бамбёжках мой брат Пётр, якому тады было сямнаццаць гадоў, насіў мяне на плячах у лес за Віцебскую шашу ці ў тунель пад дарогай, па якой нас напрыканцы сорок

¹ Скарынкін У. Лосвіда: Вершы і паэмы. Мн., 1993. С. 18.

трэцяга года немцы вялі на чыгуначную станцыю, каб вывезці ў Германію. Вялі, як раней нашу карову на бойню. А ўздоўж дарогі на слупах матляліся вісельнікі...»². Амаль кожны верш У. Скарынкін пра вайну «падсвечваецца» ўспамінамі дзяцінства, ускладняецца апісаннем пачуццяў дзіцяці з «украдзеным маленствам» («З уласнай памяццю я / На нажах, / Мне страшна / Быць з ёю сам-насам: / Распятае неба на чорных крыжах / Да гэтуль / Мне мроіцца часам»³).

Разам з маці Уладзімір у 1943 – 1945 гадах быў вывезены фашыстамі ў працоўны лагер у Бромберг (цяпер Быдгашч, Польшча). Яго бацька загінуў і быў пахаваны 16 красавіка 1945 года пры штурме войскамі 1 Беларускага фронту Зеелаўскіх вышынь (за 60 кіламетраў ад Берліну), дзе цяпер знаходзяцца савецкія мемарыяльныя могілкі, а на адным з помнікаў высечана прозвішча бацькі паэта. Вайна не абышла і сям'ю будучага айчыма паэта, партызана, якому У. Скарынкін прысвяціў шмат цёплых і шчырых радкоў: маці, бацьку і малалетнюю дачку айчыма Надзею расстралялі паліцаі, а цяжарную жонку спалілі фашысты ў Асвенцыме. І гэты факт біяграфіі гэтаксама як і многія папярэднія выкрышталізаваўся ў паэму «Сляпы дождж».

У 1946 – 1956 гадах У. Скарынкін вучыўся ў сярэдняй школе № 2 г. Гарадка. Творчыя здольнасці хлопца раскрыліся яшчэ ў школе, і ў 1955 годзе адбыўся яго паэтычны дэбют старшакласніка ў газеце «Піянер Беларусі» з вершам «Першы яблык».

Нягледзячы на несумненныя паэтычныя здольнасці і схільнасць да творчасці, юнак вырашае звязаць жыццё з авіяцыяй, атрымлівае вышэйшую адукацыю ў Рыжскім інстытуце інжынераў грамадзянскай авіяцыі імя Ленінскага камсамола (1961), пасля заканчэння якога працуе інжынерам у Мінскім аэрапорце, а ў 1970 годзе становіцца начальнікам аварыйна-выратавальнай службы Беларускага ўпраўлення грамадзянскай авіяцыі і адначасна членам СП БССР. З гэтага часу самалёты «трывала прапісваюцца» ў паэтычнай творчасці У. Скарынкін.

Васьмідзсятыя гады мінулага стагоддзя – перыяд кардынальных прафесійных змен: у 1982 – 1987 гадах лірык перамагае інжынера, і У. Скарынкін становіцца намеснікам дырэктара Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СПБ, а з сакавіка 1987 года поўнацэнна прысвячае сябе мастацкай творчасці.

Паэтычны набытак У. Скарынкін ў параўнанні з равеснікамі-калегамі па літаратурным цэху не такі маштабны, але з самага пачатку яго тэксты вызначаліся шчырымі і непасрэднымі інтанацыямі, пачуццёваасцю і тонкім лірызмам, маляўнічасцю вобразаў і сімвалічнасцю штрыхоў-дэталей, «тэхнічнай» дасканаласцю і такой сама «тэхнічнай падсветкай». Творы лірычных зборнікаў «Буслы над аэрадромам» (1969), «Гукавы бар'ер» (1972), «Дазвольце ўзлёт» (1975) («Разрешите взлёт» (1980), рускамоўны пераклад,

² Скарынкін У. Каб нашы жыцці мелі апраўданні // Наша Перамога. Мн., 2004. С. 301.

³ Скарынкін У. Лосвіда. С. 59.

выдадзены у Маскве), «Чацвёрты разварот» (1979), «Вугал атакі» (1983), «Пасадачныя агні» (1985), «Выратавальныя плыты» (1988), «Размова на парозе» (1991), «Лосвіда» (1993), «Апошнія слова» (1994) адпавядаюць высокаму мастацка-эстэтычнаму ўзроўню слоўнага мастацтва. Паэт валодае цудоўным дарам – выклікаць ў чытача здзіўленне, абвостранае ўспрыманне з’яў, назвамі сваіх кніг, першыя сем з якіх грунтуюцца на сувязі мастацтва і навукі, лірыкі і фізікі.

У. Скарынкіну выпала нарадзіцца ў вірлівым ХХ стагоддзі, і яго творчасць у асноўным прыпадае на апошнія дзесяцігоддзі гэтага часу, пра які М.Ю. Лотман у сваёй працы «Культура і выбух» адзначыў, што асноўнымі заканамернасцямі развіцця культуры з’яўляецца барацьба эвалюцыйных і выбуховых тэндэнцый. Мастацкія пошукі У. Скарынкіна – прыклад натуральнай эвалюцыі: ад рамантычна-захопленнага і аптымістычнага сузірання быцця і стварэння на яе аснове тонкіх лірычных карцін, часам азмрочаных і падсвечаных вайной і ўспамінамі дзяцімства, да філасофскіх медытацый-разважанняў. Мастак прыходзіць да высновы пра сваё «выпадзенне» з сучаснасці, пра што сведчаць назвы трох апошніх кніг, але ўсё роўна ў лірычнага героя яшчэ цепліцца нявідкім промнем святло і радасць, надточаныя надзеі.

Ужо ў першых кнігах паэт выявіў цікавасць да вечных тэм чалавечага быцця і да канкрэтных даволі лакальных набалелых пытанняў, спалучаючы асацыятыўную вобразнасць з паэтычнай непасрэднага, канкрэтна-пачуццёвага адлюстравання жыцця. Яго вершы з названых зборнікаў і паэмы «Насустрач веку», «Сляпы дождж», «Высокае сонца», «Узнясенне», «Астральны знак Францыска» прывабліваюць натуральнасцю вобразнасці і рытмамелодыкі, а не штучнасцю і залішняй складанасцю паэтычнай інтанацыі, народнымі характарамі-тыпамі, адлюстраванымі ў лірычных і ліра-эпічных творах.

Клапатлівы быцька, У. Скарынкін выявіў свой талент і ў жанры дзіцячай кнігі як аўтар зборнікаў «Канікулярная ангіна» (1991), «Падарожжа ў Крайшарад» (1993), «У карэце па белым свеце» (2000), што прыцягваюць увагу чытацкага малодшага ўзросту сваім дасціпным гумарам і фантазіяна-творчым пачаткам.

На мяжы стагоддзяў плён працы У. Скарынкіна палягае ў рэчышчы перакладчыцкай дзейнасці: ён перасатварыў на беларускай мове кнігі вершаў Мікалая Рубцова «Рускі агеньчык» (1986) і Міколы Вінграноўскага «Украінскі прэлюд» (1999), паэмы Дантэ Аліг’еры «Боская камедыя» (1998), Джорджа Байрана «Дон Жуан» і «Прароцтва Дантэ» (2004), творы «Новае жыццё» (2011) Дантэ Аліг’еры, «Кнігу песень» (2011) Франчэска Петраркі і інш. У. Скарынкін з’яўляецца ўкладальнікам і адным з перакладчыкаў твораў, змешчаных у двухтомнай «Анталогіі малдаўскай паэзіі». Пра перакладчыцкую дзейнасць пісьменніка будзе сказана пазней, але яе высокая ацэнка належным чынам адлюстравалася ў прадмовах да вышэйназваных выданняў, зробленых Міхасём Стральцовым, Іванам Дзюбам, Васілём Зуёнкам, Янкам Сіпаковым, Мікалаем Чаргінцом ды іншымі.

Цэнтральнай, скразной тэмай творчасці У. Скарынкіна, якая віруе ад зборніка да зборніка, падсвечваючыся новымі гранямі, становіцца тэма любові да Радзімы, неадлучнай ад любові да знаёмых з дзяцінства мясцін, да блізкіх, дарагіх людзей – землякоў, родных і, у першую чаргу, да маці, бацькі і айчыма. Так у вершы «Другі снег», што ўводзіцца ў зборнік інтэртэкстам-эпіграфам з твора «Вяртанне ў першы снег» Рыгора Барадуліна («Як ціхая аблачынка, / Нада мной праплывае мама»), вобраз самага роднага чалавека асвятляе сабой краявід, нягледзячы на тое, што «Ціхая аблачынка / Не сядзе каля стала... / Лёгкая, як пушынка, / За небакрай сплыла»⁴. Вобразы блізкіх людзей становяцца сімваламі адданасці роднай зямлі, працы ў вершах «Камель», «Тост», «Муляр Міша Серабро» і іншых.

Ужо на пачатку творчасці Радзіма набывае ў мастака слова вельмі важную іпастась – маці: «Ведаў і хаўтуры, і радзіны / Гэты ціхі некрыклівы кут... / І калісьці пачуццё радзімы / Ў сэрцы маці выспела вось тут»⁵. Вобраз маці, маючы рэальнага прататыпа, выяўляе адначасова пачуццё нацыянальнага патрыятызму, пераводзіць грамадзянскую любоў да Айчыны ў сферу асабіста-інтымную («Дома», «Ліпа ля матчынай хаты...», «На радзіме маці» і інш.). Пасля смерці самага блзкага чалавека паэтам авалодваюць горыч і смутак – асірацелы лірычны герой многіх твораў не мае душэўнага апірышча, востра адчувае ўласную адзіноту (вершы «На могілках», «Я не прадам бацькоўскі дом», «Ноч на радзіме», паэма «Узнясенне»):

Прыйшла пара –
І давалося мне
З журбой пераканацца ў час разлукі,
Што ў маці роднай
Нават у труне
Мякчэйшыя
За ўсе другія
Рукі.
<...>
У маці роднай
Нават у труне
Дабрэйшая
За ўсе другія
Усмешка...⁶

Тэма сіроцтва паралельна развіноўваецца з тэмай Радзімы, набывае трагічнае гучанне ў сувязі са стратай родных у вершах «Цяпер я круглы сірата...»: «Цяпер я круглы сірата – / Няма ні маці, / Ні айчыма... / Сяджу / З вільготнымі вачыма / На прызбе роднага кута. <...> Цяпер я круглы сірата – /

⁴ Скарынкін У. Лосвіда. С. 27.

⁵ Там жа. С. 43.

⁶ Скарынкін У. Пасадачныя агні: Паэма, вершы. Мн., 1985. С. 24–25.

Замест души / Сказная рана. / Асірацеў я нечакана, / Асірацеў, / Як дабрата»⁷.

«Прывязанасць» У. Скарынкіна да зямных першаасноў своеасаблівая: за звычайнымі побытавымі з’явамі і рэчамі ў вершах яго праглядаецца сімвалічны сэнс, прычым і канкрэтыка і сімволіка прачытваюцца з выразнай драматычнай і нават трагічнай падсветкай жахлівымі падзеямі вайны ці смерцю блізкіх. Так у адычна-мажорным вершы з першай кнігі «Буслы над аэрадромам» светла-ўзвышаны вобраз Белай Русі ствараюць не толькі «белыя гоні бульбы», «белыя плечы бяроз», «белыя россыпы рос», «вейкі рамонкаў белых», і г.д., але і драматычныя штрыхі-дэталі, што аздабляюць партрэт бацькаўшчыны новымі рысамі: «Толькі бялеюць скроні / Ўдовінай сівізной»⁸.

У вершы «Родны дом», архетып дом (хата) для паэта становіцца сімвалам не толькі шчасця і радасці, натхнення і любові, але і выпрабаванняў і пакут:

На фронт з галашэннем і плачам
Мужчын ён праводзіў сваіх
І быў у баі гарачым
Крыніцай мужнасці іх⁹.

а ў творы «Радзімкі смаленых сукоў» хата – гэта нявеста, што верна чакае праз гады вяртання з вайны жаніха.

Адным з напрамкаў мастацкай рэалізацыі тэмы радзімы ў творчасці У. Скарынкіна стала выкарыстанне класічнай традыцыі ў розных яе праявах, найперш, у звароце да папулярных твораў патрыятычнай тэматыкі папярэднікаў. Атрыбутаванае падобных вершаў адбываецца за кошт эпіграфаў як праяў інтэксту: радкі з твораў Янкі Купалы, Рыгора Барадуліна і іншых мастакоў слова (вершы «Русь Белую Я Храмам Белым Сню...», «Другі сне...»). Даследчыкі сучаснай паэзіі адзначаюць, што ў творах У. Скарынкіна «вобраз Радзімы нясе ў сабе элемент няздзейсненай мары: Айчына – Храм Белы, які сніцца лірычнаму герою, ён яшчэ толькі будзе пабудаваны, калі людзі пачнуць жыць у згодзе; толькі тады ў храм прыйдзе Бог, калі беларусы пакладуць на аналой кнігі Скарыны»¹⁰.

Этнаграфія і фальклор – гэтаксама крыніцы любові да Радзімы, нездарма многія творы У. Скарынкіна маюць вытокамі веданне спадчыны, у тым ліку вусна-паэтычнай, жыцця народа, яго быту (вершы «Жавароначкі прыляцелі», «Не чыйсці конь бяжыць», «Пародзісты конь» і інш.). Акрамя знешняй арыентацыі на народна-песенныя традыцыі (запазычвання, у постмадэрнісцкім рэчшчы), паэт прысвячае творы слыннаму кампазітару Генадзю Цітовічу, настаўніку беларускай мовы і літаратуры Алесю Белакозу, які сабраў у Гудзевіцкім этнаграфічным музеі артэфакты, што запрашаюць

⁷ Скарынкін У. Пасадачныя агні. С. 28.

⁸ Скарынкін У. Лосвіда. С. 3.

⁹ Там жа. С. 29.

¹⁰ Сучасная літаратура: каардынаты ідэйна-мастацкага пошуку. Мн., 2008. С. 102.

«сустрэца з беларускай даўніною». Наколькі незвычайным для аўтара была сустрэча з абразом, акрытым ручнікамі, калі той пазнаў у выяве:

о, незабыўны міг! –
Былога палачаніна Францыска,
Стваральніка праслаўлена кніг.
Спадала мантыя
з пляча крутога,
Свяціўся ярка
і расейваў змрок
Берэт на галаве,
як німб святога,
Нібы Скарына –
бог або прарок.¹¹

Мастацкая рэалізацыя тэмы Радзімы ў творчасці У. Скарынкіна часам адрозніваецца ад пашыранага ў нацыянальнай паэзіі яе ўвасаблення, калі вобраз роднага краю вельмі часта паўстае прычарошаным, пераважна ідылістычна-сялянскім. У вершах У. Скарынкіна з кніг «Буслы над аэрадромам», «Гукавы бар’ер», «Дазвольце ўзлё», «Чацвёрты разварот», «Вугал атакі», «Пасадачныя агні», «Выратавальны плыт» нямала і традыцыйнай вобразнай атрыбутыкі, з’яўнай са светам вёскі і родных людзей (дзьмухаўцы, валошкі / васількі, калоссе, азёры, бары, лясныя рэкі і г.д.), і нетрадыцыйнай, новай для нацыянальнага паэтычнага «космасу» «тэхналагічна-рукатворнай» атрыбутыкі, дарагой і блізкай сэрцу і душы паэта-інжынера. Самалёты падчас начнога адпачынку нагадваюць птушак, што прыпынілі свой доўгі палёт, каб спачыць і перавесці дух:

Даўно загончаны палёты,
гараць на мачтах ліхтары.
і на стаянках самалёты
застылі сціпла да зары.

Адпачываюць ад работы,
А крылы ўроскід, як заўжды...
На фюзеляжах – кроплі поту
і неба сінія сляды.¹²

Паступова тэма Радзімы ў творчасці У. Скарынкіна набывае адценні акрэсленага гістарызму, філасофскага нападзення, паэт у канцэптэуальным разуменні Бацькаўшчыны і спасціжэнні яе духоўнай сутнасці далучаецца да мастацкай традыцыі філасофскай лірыкі:

Жыць і спяваць наканавы мне лёс,
Таму жыццё маё –
не таямніца.

Мае багі –

¹¹ Скарынкін У. Выратавальны плыт: Вершы, паэма. Мн., 1988. С. 96.

¹² Скарынкін У. Лосвіда. С. 11.

вячыстая крыніца,
Зямля бацькоў,
блакітны плёс нябёс.¹³

Згадваючы славыты і залаты час ў гісторыі Беларусі – час ВКЛ, У. Скарынкін не можа не спраецыраваць гэты перыяд на XX стагоддзе, ён нібы Мялешка ў знакамітай прамове параўноўвае былое і сучаснасць і з сумам канстатуе, што колішняя сталіца слаўтага княства і асяродак нацыянальнай культуры ўжо не належыць беларускаму народу. Але апошнія радкі верша гучаць усё ж аптымістычна і з надзеяй на аднаўленне гістарычнай справядлівасці:

Сальюцца галасы ў суладны хор,
З анёлам на руках раку бурліваю
Пяройдзе шматпакутны Хрыстафор.¹⁴

У сувязі з адзначанай тэмай у лірыцы У. Скарынка атрымлівае ўвасабленне і развіццё матыў вяртання на радзіму і ў сувязі з ім – матыў душэўнай раздвоенасці-разарванасці, паэт імкнецца паяднаць, які і яго славыты папярэднік Міхась Стральцоў, горад і вёску, далучыўшы да гэтага складанага працэсу і сваіх дзяцей:

Нявест
І жаніхоў сабе
Мы самі выбіраем
я ж заручыць хачу цябе,
дачушка,
З родным краем.¹⁵

У апошніх кнігах паэта тэма «вяртання да вытокаў» набывае ўсё большае гучанне, аднасьць прыроды і стану душы лірычнага героя з цягам часу ўсё больш і больш актуалізуецца ў вершах «Перад узыходам сонца», «Дзень спакойнага сэрца», «У заснежаных лясах...», «Сіняя сонь», «У сакавіцкім лесе», «Звыкся з жахамі і дзівосамі...» і інш. Лірычны герой у падобных творах – гарманічная і суладная з наваколлем часцінка прыроды, быцця, якасці і калецы да «ўпісання» ў нерукатворны свет, нягледзячы на кароткатэрміновасць шчасця («Як бывае ён рэдка – / Дзень спакойнага сэрца»¹⁶).

Спецыфіка мастакоўскага почырку У. Скарынка заключаецца ва ўменні лаканічна і разам з тым гранічна дакладна перадаць пачуццё, эмоцыю, калі тэма Радзімы раскрываецца ў лірыцы паэта праз маляўнічае апісанне блізкіх і дарагіх краявідаў, імпрэсіяністычны пейзаж, што нараджае ў свядомасці рэцыпіента яскравы малюнак, поўны характава і непаўторнасці. вядучым тропам у дадзеным выпадку выступае адухаўленне і метафарызацыя:

¹³ Скарынкін У. Выратавальны плыт. С. 47.

¹⁴ Скарынкін У. Апошнія слова: Вершы. Мн., 1994. С. 36.

¹⁵ Скарынкін У. Пасадачныя агні. С. 51.

¹⁶ Скарынкін У. Апошнія слова. С. 74.

Зара памыла валасы
У рэчцы, як пастушка.
І завязала для красы
Малінавую стужку.

Затым прысела на мастку,
Не тоячы знямогі,
І апусціла ў раку
Бярозавыя ногі.¹⁷

Па прыродзе свайго таленту У. Скарынкін – паэт-лірык, яго вершам уласцівыя глыбіня і эмацыянальная насычанасць, кожнае слова ў паэтычнай страфе мастака канцэнтруе ў сабе глыбокі сэнс, невыпадкова многія яго творы нагадваюць эскізы, накіды, за немудрагелістымі мікравобразамі якіх бачыцца шырокая зместавая перспектыва і эмацыйная аб’ёмнасць. Паказальны ў гэтых адносінах верш «Сіняя сонь»: «Сіняя сонь навакол, / Сіняя – / лес і аселіца. / З рэштата поўні / на дол / З шоргатам / бліскаўкі сеюцца. / Сіні марозны туман, / Цені размытыя, / сіня. / Яблыні, / дуб-велікан / І ясакары – / у інеі»¹⁸. У. Скарынкін выкарыстоўвае эліптычныя канструкцыі, пазбягаючы дзеясловаў, што надае вершу статычнасць сапраўднага малюнка. Дзеясловы ўжываюцца толькі для «контурнага» пазначэння тых складаных уражанняў, якія ўзніклі ад сузірання родных ваколіц. Поўнаасцю выявіць свае адчуванні ў словах паэт нават не спрабуе – намнога больш і лепш за іх гаворыць недасказанасць.

У лірыцы У. Скарынкіна тэма Радзімы паралельна распрацоўваецца з тэмай экалогіі («Дзе буслы кружылі...», «Як папрацавалі бензапілы!...», «Экалагічны верш»), у тым ліку і духоўнай («Яшчэ на свеце многа дзівакоў!...», «У лесе» «Нарад уцёкамі ў лістапад», «Кібітка лёсу коціцца няўмольна...» і інш.). Раскрыццё такой спрадвечнай і актуальнай тэмы як прырода і чалавек у творчасці паэта паступова поўніцца новым зместам – звяртаецца ўвага найперш на экалогію чалавечай душы, што ці не ўпершыню ў нацыянальнай літаратуры было зроблена Васілём Зуёнкам (верш «Ніхто не пачуў...») і Іванам Сіпаковым (верш «У траве пажухлай і счарнелай...»). На думку У. Скарынкіна жыццё ва ўрбанізаваным грамадстве, дзе ўсё менш адчувальнай становіцца сувязь з зямлёй, народнымі каранямі, не спрыяе захаванню душэўнай гармоніі: «Раве, / грыміць за вокнамі прагрэс, / Вядзе на нас, людзей, / атаку шумам... / І я ўцякаю ўсё часцей / у лес, / Знясілены і мітуснёй, / і тлудам...»¹⁹, таму трэба бегчы «Ад званкоў і нарад <...>/ Ў залаты лістапад»²⁰, каб памяняць тлум і балаганны гоман на «ўзнёслую фугу спакою»²¹ у выканні залатых ствалоў асінак, дашчанай кладкі праз Іслач і нябёсаў.

¹⁷ Скарынкін У. Лосвіда. С. 16.

¹⁸ Скарынкін У. Апошнія слова. С. 76.

¹⁹ Скарынкін У. Выратавальны плыт. С. 65.

²⁰ Там жа. С. 66.

²¹ Скарынкін У. Апошнія слова. С. 13.

Жахлівым папярэджаннем будучаму пакаленню і трагічнай песняй гучыць «Калыханка для ўнучкі Насці» пра жыццё сучаснага горада, дзе «з водаправодных кранаў / Льецца мёртвая вада. <...> / Выпаўзлі на бераг / ракі / Там / з забруджанай ракі. / Там галубкі-небаракі / Чорныя, / нібы гракі. / Кожны дзень / у горад новы / Прылятае шматгаловы, / Ненажэрны, / страшны цмок, / Што мянушку мае – / Смог»²².

Ваенная тэма арганічна ўвайшла ў паэзію шматлікіх пакаленняў і для многіх мастакоў слова стала вызначальнай (узгадаем хоць бы Рыгора Барадуліна, Васіля Зуёнка і Янку Сіпакова), не скончылася яна і для У. Скарынкіна, заўчасных удоў, для маці, што доўгія дні і ночы чакаюць сыноў. Так, у вершах «З уласнай памяццю я на нажах...», «За мною гоніцца аўчарка», «На Зеелаўскіх вышынях», «Хатынь», «Блакада», «Наста і Еўдакія», паэмах «Узнясенне», «Сляпы дождж» аўтар расказвае чытачам не толькі пра ўласную трагедыю скалечанага дзяцінства, але раскрывае трагедыю пакалення бязбацькавічаў, апісвае трагедыю маці, яе балючую, вечно-нязгасную надзею на вяртанне мужа-абаронцы, але і распавядае пра гора айчыма, што страціў на вайне дачку і жонку, маці і бацьку:

Не адгукнулася
Бацьку дачушка.
Не прыляцела
З выраю птушкай.
Доўга яшчэ не загояцца раны...²³

Верш «Ці скоро сыночак мой прыйдзе з вайны?» таксама раскрывае тэму вайны, паэт імкнецца перадаць чытачам матуліна гора і трагічнасць лёсу сына-салдата, які загінуў на вайне. Пры дапамозе выкарыстання традыцый вуснай народнай творчасці, аўтар паказвае размову маці са званочкам на ўзор баладнай традыцыі: «– Скажы мне, званочак, / Званочак лясны: / Ці скоро сыночак / Мой прыйдзе з вайны? / – Завялы вяночак / На хвалях Дзвіны. / Не скоро сыночак / Твой прыйдзе з вайны. / – А як жа, званочак, / Даведацца мне: / Калі мой сыночак / Мяне / Прыгарне? / – Ты з рэчкі пясочак / На ганку пасей, / Як сеяў сыночак – / Пястун Аляксей. / – Навошта, званочак, / Званочак лясны, / На ганку пясочак / Мне сеяць рачны? / – Калі ён узыдзе, / Як рунь зеляны, / Сыночак твой прыйдзе / Дадому з вайны»²⁴. Працытаваны верш У. Скарынкіна знешняй фабулай нагадвае баладу Аркадзя Куляшова «Маці», але сваёй незакончанасцю, адсутнасцю прамога вырашэння канфлікту паміж жыццём і смерцю, набліжаецца да фальклорнай балады. Сталася так, што большасць твораў на гэтую тэму напісана У. Скарынкіным з арыентацыяй на традыцыі вуснай народнай творчасці, у так званым «песенна-лірычным ключы», як да прыкладу верш «Дачка з паходу чакала татку», які нагадвае знакамiты барадулінаўскі «Бацьку»:

²² . Скарынкін У. Апошнія слова. С. 89–90.

²³ Скарынкін У. Лосвіда. С. 34.

²⁴ Скарынкін У. Пасадачныя агні. С. 30–31.

Дачка чакала
З паходу татку,
Калі адчыніць
Ён дзверы ў хатку,
Калі падніме
Да самай столі...
Няўжо ніколі,
Няўжо ніколі?
<...>
Прыйшоў з паходу
Дадому татка.

Не ейны татка –
Сваячкі Олі.²⁵

Аўтар паспяхова асвойвае ў сваёй лірыцы і гістарычную тэму, пры раскрыцці якой не толькі дакументальна адлюстроўвае і падае, але і асэнсоўвае падзеі гісторыі. «Гістарычная панарамнасць» даволі часта прысутнічае ў вершах, прысвечаных праблемам сучаснасці, бо для пісьменніка характэрна не толькі імкненне знайсці вытокі той ці іншай з’явы, але і прасачыць яе развіццё ў будучым. Менавіта таму для рэалізацыі сваёй задумкі паэт абірае жанравую абалочку «гістарычна-панарамных» вершаў-медытацый пра лёс беларусаў. У падобных творах праз канкрэтныя, адзінкавыя моманты жыцця беларуса можна выразна ўбачыць усю гісторыю краіны і народа. Гэта значыць, што паэт, узгадваючы асобныя падзеі, на першы погляд нават не варты чытацкай увагі, выходзіць на шырокае абагульненне пра лёс нацыі. Напрыклад, у вершы «Свайму народу» намаляваны тыповы вообраз беларуса, пакорлівага і маўклівага, а твор, наадварот, сваім пафасам накіраваны на тое, каб абудзіць беларускі народ ад нацыянальнага беспам’яцтва:

І камяні кідалі,
І бомбы ў твой гарод.
Нішчымніцу ты звездаў,
Прыгнёт
і недарод.

А ты маўчыш,
не пікнеш,
Цярплівы мой народ.
Мо ты напраўду –
«быдла»?
Мо ты напраўду –
«скот»?
Няўжо ты здзек стрываеш

²⁵ Скарынкін У. Апошнія слова. С. 53.

І будзеш –
з году ў год –
Да скону жыць
з хусцінай,
накінутай на рот?²⁶

Позірк У. Скарынкіна найчасцей скіроўваецца ў мінулае, перад чытачамі паўстае цэлая галерэя вобразаў гістарычных асоб і асветнікаў, прычым яго цікавяць не толькі знакамітыя персанажы, пісьменнікі, асветнікі, грамадскія дзеячы (паэмы «Дзе голуб купаўся...», «Астральны знак Францыска», «Тры сустрэчы з Міхалам Глінскім», вершы «Пачатак Скарыны», «У Кушлянах»), але і простыя, звычайныя людзі, нашы продкі («Лосвіда»). У падобных творах мастацкая дэталі выступае імпульсам для развіцця паэтычнай думкі, будзіць уяўленне рэцыпіентаў: «Зноў клякочуць словы Бурачковы / Ў перасмяглым ад самоты горле».

Мастацкая рэканструкцыя падзей мінулага, звязаных з жыццём і дзейнасцю Францыска Скарыны, Максіма Багдановіча і Міхала Глінскага ў паэмах У. Скарынкіна мае сваю спецыфіку. Аўтар нібы ўступае ў завочную палеміку з прадстаўнікамі рэалістычнага кірунку, дапісваючы некаторыя факты з жыцця герояў, рамантызуючы гісторыю. Падобная рэпрэзентацыя хоць часам і супярэчыць гістарычнай праўдзе, але садзейнічае абуджэнню нацыянальнага гонару, а таму не можа не імпланаваць.

Калі падзеі і асобы далёкага мінулага паўстаюць у ідэальным асвятленні, то перыпетыі канца XX стагоддзя ўзнаўляюцца ў драматычным аспекце: тэма рэпрэсій (у тым ліку і ў адносінах да літаратуры) гучыць у вершах «Вершы чытае Барыс Чычыбабін», «Расіі рук», «Вузельчыкі на памяць», «Выстраліў званок за спінаю», «Разбурыце БУРЫ душ», «Зноў сэрцу гоасна і песна...»; засілле новых гаспадароў, сённяшнія ўседазволенасць і маральная разбэшчанасць закранаецца ў творах «Людзі, скажыце, чаму вы маучыце?...», «У падземным пераходзе», «Прыкмета часу», «Паездка ў Польшчу, або З чаго пачынаўся рынак»; чарнобыльская трагедыя асэнсоўваецца ў вершах «Ніхто лугі не косіць пад Чарнобылем», «Нараўляюцькі бэз» і іншых.

Многія з пералічаных твораў становяцца ўжо не гераічнымі, а змрочна-рэалістычнымі сімваламі сучаснасці, калі людзям патрэбны толькі «анучы і філей», а «на месцы аварый цяжкіх / Не выратавальнікі, / а марадзёры / Звычайна / раней прыбгаюць за ўсіх»²⁷. Прычыны падобнай духоўнай энтрапіі паэт знаходзіць у развале СССР («Плач па згубленай радзіме»), у перабудове жыцця па законах рынкавай эканомікі («Прыкмета часу»), у апантанасці і бяздумнасці служак камуністычнага рэжыму («Зноў сэрцу горасна і цесна...»).

Варта адзначыць, што ў творчасці У. Скарынкіна грамадзянская лірыка ў чыстым выглядзе, калі пад ёю разумець вершы, у якіх адкрыта

²⁶ Скарынкін У. Апошнія слова. С. 22.

²⁷ Скарынкін У. Размова на парозе: Вершы. Мн., 1991. С. 11.

здолеў параўнаць і суаднесці буслоў з самалётамі («Буслы над аэрадромам»), напісаць оду бортмеханіку («Цімоху Рамашкіну»), уславіць сцюзардэс («Сцюзардэсы»), напісаць «элегію адпачынку самалётаў» («Даўно закончаны палёты...»), оду космасу, палёту («Дарога ў неба»), уславіць Мікалая Кібальчыча – не толькі дэмакрата-рэвалюцыянера, але і стваральніка ракеты («Сырыя сцены каземата...») і напісаць верш у стылі чыста навуковай паэзіі «Вясёлае пасланне») з лагарыфмамі, парабаламі і алгарытмамі:

Сучасныя рытмы –

Алгарытмы.

Сучасныя рыфмы –

Лагарыфмы.

Схемы –

Паэмы.

Паэмы –

Схемы.

Што ні радок –

Гіпербала,

Што ні радок –

Парабала.

Не да Гарацыя –

Інтэграцыя...³⁴

Даволі прадстаўнічым у паэзіі У. Скарынкіна з'яўляецца пласт гумарыстычны, прадстаўлены літаратурнымі пародыямі, карыснымі парадамі і сатырычнымі вершамі з кніг «Пасадачныя агні» і «Размова на парозе». Паэт дасціпна, з лёгкім гумарам, і часам і са з'едлівай іроніяй выкрывае асноўныя загану сучасніка (у тым ліку і мастака-творцы), якія ўзніклі і завастрыліся пад уплывам змен у грамадстве напрыканцы ХХ стагоддзя. Так верш «Жывы помнік» – сатырычная кпіна з «жывога класіка літаратуры»: «Ён сам – / бы з металу адліты / Халодны, напышлівы помнік. / Нібы надмагільныя пліты – / яго юбілейны двухтомнік»³⁵.

Тэматычна разнастайнасць паэзіі У. Скарынкіна «апанута» ў адпаведную жанравую абалонку, паэт з аднолькавым поспехам карыстаецца рознымі класічнымі (сталымі, традыцыйнымі) жанрамі. Побач з гучнай, закліковай одай у яго існуе і сумная, ціхая элегія, і трагедыяная па змесце балада, і павучальная прытча, і песня, і прысвячэнне (эпіграма), і калыханка, і класічны санет, і ўсходняя газель.

Адычнасць гучання ўласціва многім вершам паэта пра Радзіму, вайну і пра рух часу, і пра Чалавека як Асобу. Паэтавы гуманізм як асаблівасць светапогляду прывёў да заканамернага ўзнікнення ў лірыцы ад Бацькаўшчыне як крыніцы жыццядзейнасці народа і чалавеку, які ў пагранічных сітуацыях застаецца перш за ўсё асобай, чулай да болю і перажыванняў іншых, нясе і не губляе сваёй чалавечнасці, праходзіць

³⁴ Скарынкін У. Лосвіда. С. 51.

³⁵ Скарынкін У. Размова на парозе. С. 177.

выпрабаванне часам на дабрыню («Беларусі», «Вяртанне», «Сыны», «Дзяўчаты з інтэрната», «Лыжная прагулка», «Пасля навальніцы»).

У наш час мастацтва слова пачало паступова адыходзіць ад традыцый класічнай оды, адмаўляцца ад гучнага пафасу, але выдатныя знаходкі ў рэчышчы набыткаў гэтага традыцыйнага жанру маюцца ў творчасці многіх беларускіх паэтаў. Як ні парадаксальна, але развіццю оды паспрыяла ў многім застойная эпоха, якая, нягледзячы на сваю двааблічнасць, ілжывую пафаснасць і ўстаноўкі на абстрактны, лозунгавы патрыятызм, скіравала многіх сумленных мастакоў не на абстрактнасць, не на рыторыку, а на глыбокае асэнсаванне мінулага (Уладзімір Караткевіч тут доўгі час лідзіраваў), вызначэнне філасофскай, унутранай сутнасці з'яваў, медытатывнасць (немалыя дасягненні ў гэтым плане займеў Максім Танк), сатырычнае выкрыццё адмоўнага ў жыцці і адкрытае супрацьстаянне чыноўніцка-партыйнай дыктатуры (спадчына Пімена Панчанкі канца 1950 – 1990-х гг.).

Так і стыль У. Скарынкіна эвалюцыянаваў ад гучнай закліковай оды да элегіі, прасякнутай думкамі пра чалавека і чалавецтва, рух і зменлівасць часу, пра страту кахання, пра непазбежную смерць, пра прадаўжэнне жыцця ў нашчадках («Перад адлётам», «Элегія», «Стары млын», «Восеньскі матыў», «Прызнанне», «Угаманіўся дом лясны...», «Смуга ў душы тваёй начаі...» і іншыя):

Збег я далей ад крыклівай гурмы
Смутнай часінаю,
Слухаю белыя зершы зімы
Над ручаінаю,
Хоць не шукала ніколі душа
Ўтульнага седала...
І ніг ўкі распач,
адчай мураша –
Ўсё яна зведала.³⁶

Працагазаны твор мае выразныя элегічныя прыкметы, але сум пад канец яго саступае месца спакою, таму яго можна лічыць элегіяй «выратавання» пры дапамозе ачышчальнага ўплыву на яго сіл прыроды, пабудаванай на пераходнасці настрою (суму, лёгкай, светлай радасці).

Жанр балады не атрымаў належнай рэалізацыі ў паэзіі У. Скарынкіна. Гэта тлумачыцца перш за ўсё тым, што «рамантычны светапогляд» не быў уласцівы мастаку ў такой моцнай ступені, як большасці паэтаў-шасцідзсятнікаў. Хоць многія творы У. Скарынкіна заснаваны на паказе супрацьстаяння Добра і Зла, ён не імкнецца з найбольшай дакладнасцю апісаць гэты канфлікт, а галоўная яго задача – паказаць вынік гэтай барацьбы, выказаць свае парады і разуменне яе прычын і тым самым навучыць людзей супрацьстаяць Злу ў яго ўніверсальна-касмічным абліччы.

³⁶ Скарынкін У. Апошнія слова. С. 11.

Толькі адзін твор мае ўласна-аўтарскае вызначэнне балады («Балада пра жорны»), астатнія – гэта вершы баладнага характару, якіх вельмі мала.

Вершаў-прысвячэнняў у паэта значна больш: «Выстраліў замок за спінаю...» (Сяргею Грахоўскаму – аўтару паэмы «Балючая памяць»), «Чытаючы рускія летапісы» (Станіславу Куняеву), «Твая радзіма за мяжой» (Пятрусю Макалю), «Памяці Жэні Янішчыц», «Мяне нябёсы прымушаюць» (Міколу Аўрамчыку) і іншыя. Паэт балюча перажывае адсутнасць адрасатаў вершаў, без якіх шмат што страціў і сам і наша грамадства, якое часта не цэніць таленты, і жывуць яны толькі ў памяці сумленных суграмадзян, у сваіх творах і ў падобных вершах-прысвячэннях.

Творы-роздумы, медытацыі, разважанні і заклікі, павучанні, прытчы спалучаны ў паэзіі У. Скарынкіна ў адной повязі. Падобная лірыка становіцца як бы суцэльнай прытчай пра Дабро і Зло, Праўду і Ману, ікараў і неікараў. Прытча гэта з пачаткам і канцом, «апорныя сігналамі», мае грунтам шматвяковы вопыт чалавецтва, носіць адкрыта павучальны характар. Прычым павучальнасць у У. Скарынкіна надзвычай рэфлектыўная, што выклікае «вязкасць» пісьма, вяртанне да зыходных тэзісаў пра чалавечнасць і бесчалавечнасць, паўтарэнні, што не нізваюцца адно на адно і ў асобных вершах, і ў паэзіі ў цэлым, канструкцый фраз, прыдатных для адстойвання і пацверджання пэўнага тэзісу:

І робіцца страшна ад думкі,
што мне

Не страшна нічога,
не страшна нічога.³⁷

Працытаваныя радкі – яркі ўзор эталагічнай лірыкі, якая адкрыта і паслядоўна выходзіць чалавечнае ў чалавеку. Твор з першага да апошняга радка прасякнуты суровай і строгай медытатывнасцю, яго радкі – прысуд сабе і іншым.

Шматгранны талент мастака-творцы праявіўся і ў выдатных паэтавых санетах. Да У. Скарынкіна санеты пісалі і славуця майстры (Дантэ Аліг’еры, Уільям Шэкспір, Адам Міцкевіч, Максім Багдановіч, Янка Купала, Аркадзь Куляшоў, Максім Танк), і менш вядомыя аўтары (З. Астапенка, П. Росіч, А. Сербантовіч, А. Звонак і інш.). Значны ўклад у станаўленне беларускай санетыстыкі ўнеслі паэты-эмігранты Алесь Салавей і Міхась Кавыль – аўтар асобнай кнігі твораў гэтай формы верша «Цяжкія думы». Але У. Скарынкін не згубіўся сярод прызнаных і непрызнаных аўтарытэтаў і стварыў свой «санетны свет» «Вачэй тваіх паляны».

Адмысловасць вянка санетаў заключаецца ў тым, што ў сваім кананічным выглядзе – гэта пятнаццаць санетаў, дзе першыя чатырнаццаць звязаны ў своеасаблівае кальцо (вянок), таму што апошні радок кожнага санета (санетны замок) паўтараецца ў першым радку наступнага, а апошні радок чатырнаццатага санета паўтарае першы радок першага санета. Пятнаццаты санет называецца магістралам (ці магістралю) і цалкам

³⁷ Скарынкін У. Апошнія слова. С. 6.

складаецца з першых радкоў папярэдніх чатырнаццаці санетаў, што надае цэласнасць і знітаванасць усяму твору.

У сваім вянку санетаў паэт узняў жанчыну на высокі п'едэстал гонару, ахінуў яе не адцягнена-абстрактным, а канкрэтным, зямным арэолам святасці і прыгажосці, пакланіўся ёй, як Маці, Каханай, Жонцы. У вянку санетаў паэт захаваў чысціню жанравай формы санета, вытрымаў кананічную лічбу чатырнаццаць: кожны санет складаецца з чатырнаццаці радкоў (двух катрэнаў па чатыры радкі і двух тэрцэтаў па тры радкі). Увесь цыкл складаецца з чатырнаццаці санетаў і заканчваецца своеасаблівай высновай – «Магістраллю», што складаецца з усіх першых радкоў папярэдніх санетаў:

Дару табе вянок сваіх санетаў
Прымі яго – прашу цябе ізноў.
Прымі сувой пачуццяў і высноў,
Прымі бярэмя сонечных букетаў.³⁸

Цыкл санетаў «Вачэй тваіх паляна» ўяўляе сабою не проста падбор санетаў, створаных паэтам і аб'яднаных агульнай тэмай, а і адлюстроўвае яго задуму паказаць саму жанчыну і яе жыццё не статычна, а ў развіцці, у руху ад пасылкі да высновы. Створаны У. Скарынкіным вянок санетаў з'яўляецца ўдалай спробай паэта адрадзіць, удасканаліць і развіць далей магчымасці паэзіі, якая не абмяжоўваецца нарматыўнымі і фармальнымі законамі, дасягнуць новых вышынь адлюстравання рэчаіснасці ў межах цвёрдых жанравых форм. Перад дасягненнямі згасаюць асобныя недахопы санетатворцы: недастатковая сэнсавая важкасць апошняга ў санеце слова, як таго патрабуе канон, часам вольная рыфма і тэматычная падобнасць некаторых твораў.

Карыстаецца У. Скарынкін і такімі жанрамі як газель («Этэры»), песня («Песня пра белага мядзведзіка і зялёнага змея», «Песня пра мядзведзіц», «Песня пра капялюш»), калыханка («Калыханка для ўнучкі Насці»), сатырычныя вершы (цыклы з кніг «Пасадачныя агні» і «Размова на парозе»), вершаванае аглавданне («Выпрабаванне веры»)

Вобразны свет паэзіі У. Скарынкіна вытрыманы ў розных колерах, маляўнічы, у ім арганічна спалучаюцца эпітэты, метафары, параўнанні, дэталі і сімвалы. Эпітэты У. Скарынкіна вызначаюцца разнастайнасцю: «пасталелая душа», «блакітная мара», «ціхая аблачынка», «дождж сляпы», «няўтольная крыўда», «чарадзейны спеў», «урачыстыя ранкі» і інш., яны і індывідуальна-аўтарскія і сталыя, сведчаць пра чуйныя адносіны паэта да роднай прыроды, яго захапленне прыгажосцю свету і ўменне бачыць незвычайнае ў звычайным, складанае ў простым, вялікае ў малым.

Даволі пашыраная з'ява ў паэзіі У. Скарынкіна – параўнанні, якія арганічна ўпісваюцца ў кантэкст верша як пры дапамозе злучнікаў, так і без іх, бо, як паэт-лірык, ён не можа не параўноўваць, не супастаўляць, не прыпадабняць далёкія, але ў нечым падобныя прадметы і з'явы: «заспявалі пеўні, як гарністы»; «пянёк, як грамафонная пласцінка»; як пальцы піяніста,

³⁸ Скарынкін У. Лосвіда. С. 105.

«пракочваецца хваля»; «нібы званкі на пераездзе, навокал конікі звіняць»; «ляцеў дамоў на выхадны я птушкаю ў той вечар шэры»; «нявестай пазірала хата»; «быццам сон забыты – ранак сіні»; «аброшаныя лапкі хвой, нібы алмазныя падвескі» і іншыя.

Адной з яркіх асаблівасцей ранняй паэзіі У. Скарынкіна з’яўляецца яе метафарызацыя. У залежнасці ад эстэтычных задач, зместу і жанру пад рукою мастака самае непаэтычнае, немастацкае слова становіцца высокамастацкім і высокапаэтычным. Падобная своеасаблівасць паэзіі – вынік індывідуальна-аўтарскага бачання свету, спроба ўзбагаціць і «ўшчыльніць» змест твора. Метафара ў У. Скарынкіна – выразны вобразны сродак мовы, які ўтвараецца на аснове паралельнага існавання, на ўнутраным супастаўленні прамога і пераноснага значэння слова: «сланечнікі ззялі»; «самалёты застылі сціпла да зары»; «поўня бераг азірала слепа»; «журботна і жудасна стогнуць званы»; «прыветныя хаты гасцям да вайны ўсміхаліся шыбамі вокан»; «прасоўвае пальцы сонца праз парэгалыя драціцы»; «зямля стаілася і лічыць»; «кукарэкаць пачала зара» і іншыя.

Вобразы-сімвалы ў паэзіі У. Скарынкіна – праявы глабальных архетыпаў, перасатвораных у адпаведнасці з нацыянальнай ментальнасцю. У паэта сімвал – гэта непадзельная тоеснасць агульнага і адзінкавага, ідэальнага і рэальнага, бясконцага і канечнага. Сімвал магілы, напрыклад, знаходзіць месца ў паэтавым светабачанні як увасабленне не канца жыцця, а як памяць, сведка, напамінак жывым (паэма «Узнясенне», «На могілках» і інш.). Смерць – гэта не толькі канец зямных спраў, але і пачатак нечага іншага, працягу жыцця ў надчадках, сімвал людской памяці, што выразна прасочваецца ў вершах ваеннай тэматыкі.

Сімвалам пакут, страці і скалечанага ўкрадзенага маленства, а таксама балючай памяці становіцца ў паэта вобраз вайны, які праходзіць праз усе яго кнігі ад першай да апошняй (вершы «З уласнай памяццю я на нажах...», «За мною гоніцца аўчарка», «На Зеелаўскіх вышынях», «Хатынь», «Блакада», «Наста і Еўдакія», паэмах «Узнясенне», «Сляпы дождж»).

Беларускія паэты ніколі не гублялі каранёў, якія былі звязаны з рэальным жыццём народа, з прыродай, светам, домам. Архетып «хата» для У. Скарынкіна – гэта мікрарадзіма, яе вобраз ён атаясамлівае з вобразам страчанай маці, бацькі і айчыма («На могілках», «Я не прадам бацькоўскі дом», «Ноч на радзіме», «Родны дом», паэма «Узнясенне»).

Пашыранымі сімваламі ў творчасці паэта становяцца зоры і неба, да якіх імкнецца, як да вышэйшага ідэалу, лірычны герой («Буслы над аэрадромам», «Даўно закончаны палёты...», «Быццам Салавей разбойнік...» і інш.). У сувязі з зазначаным вобраз Ікара таксама становіцца сімвалам імкнення да мар, жадання выйсці на новую арбіту жыцця («Дарога ў неба», «Жывуць і ў нашы дні Ікары», «Аднак бяда адна не ходзіць...»), гістарызм ідэйна-эстэтычнай пазіцыі паэта вынікае з ведання старажытнагрэчаскай легенды пра лёс Ікара, пакаранага багамі за імкненне падняцца да сонца.

У паэта, які так па-майстэрску можа перасатвараць рэчаіснасць, выяўляючы шматгранны сэнс у маленькай кроплі, ёсць яшчэ адзін улюбёны

троп – мастацкая дэталі. Прынцыпы, паводле якіх робіцца падбор пісьменнікам часцінак-дэталей, даволі просты: паэт выбірае характэрнае з бясконцых з’яў рэчаіснасці па тых жа законах, па якіх мы ўсё ў жыцці ўспрымаем, запамінаем, урэшце, арыентуемся ў навакольных абставінах. Вытокі падобнага мастацкага прыёму ў пэўнай ступені ў даўніх часах, у перыядзе атаясамлівання чалавека прыроды з самім сабой, калі для чалавека абстрактнае ўвасаблялася ў канкрэтным, а кожная рэальна існуючая з’ява напаўнялася сімвалічным значэннем. Магчыма, у наш час мы і вяртаемся (хоць гэта і гіпатэтычнае меркаванне) да адраджэння падобнага старажытнаму сінкрэтычнага мастацтва на новым вітку развіцця зямной цывілізацыі.

Пра тое, што У. Скарынкін з’яўляецца сапраўдным майстрам мастацкай дэталі, сведчыць верш «Радзімкі смаленых сукоў», у якім аўтар выяўляе сваю доўгачаканую радасць ад сустрэчы з роднай хатай, называючы яе нявестай (любай, дарагой, доўгачаканай жанчынай), расстанне з якой прыносіць пакуты і невыцерпны боль і прымушае ляцець птушкаю на сустрэчу з ёй.

У вершаваным тэксце рэчыўны вобраз мае колеравае прызначэнне, якое рэцыпіент можа спачатку толькі інтуітыўна уявіць, а потым з дапамогай фантазіі на жывапісным палатне пераважыць колеравую асацыяцыю ў канкрэтную форму, калі апошняе ёсць адлюстраванне ўсяго таго, што хвалюе, натхняе чытача, бо часта менавіта колеравая форма, у ліку іншых фактараў, адухаўляе нежывую матэрыю, робіць яе дынамічнай.

«Колеравае» афармленне, ці слоўная палітра вобраза часта застаецца па-за ўвагай даследчыкаў. Хоць слоў, што «малююць» колеры ў фразавым звышадзінстве твора, часта прыніжаецца, не ўлічваецца іх «псіхалагічная» функцыя. Аднак «каляровая палітра», па-першае, служыць для перадачы ўнутранага стану і рэчыва героя, па-другое, адлюстроўвае настрой і духоўны патэнцыял самога аўтара, яго эвалюцыю, па-трэцяе, дапамагае паэту трапіць перадаць чытачу-рэцыпіенту стан прыроды, грамадства ці характарызуе літаратурнага персанажа.

У палітры жывапісу словам звычайна вызначаюць тры асноўныя групы: словы для стварэння эфекту светласці (белы, чысты, жоўты, ружовы, блакітны, святлівы, спелы колер), змрочнасці (чорны, цёмны, змрочны, пачарнелы колер), пераходнасці (гэта шэры, сівы, пажухлы, халодна-шэры, асенні колер).

У вершах «Дзень спакойнага сэрца», «У заснежаных лясах сонечна і весела...», «У царстве Падвея» паэт ужывае толькі светлыя фарбы, бо апісвае зіму, калі зямля накрыта белай коўдрай. Белы колер – гэта колер святла, абнаўлення і ачышчэння. Але У. Скарынкін у сваіх творах не аддае безумоўную перавагу белым фарбам, ён выкарыстоўвае і сінія для апісання таксама зімы («Сіня сонь») і неба, да якога так імкнецца лірычны герой («Глыток сіначы»).

Зыходзячы з усяго сказанага вышэй, можна зрабіць наступныя высновы пра жанрава-тэматычныя асаблівасці паэзіі Уладзіміра Скарынка: мастак

уздымае маштабна-эпічныя па сваёй прыродзе праблемы (вайны і міру, будучыні нацыі, грамадства і чалавецтва, захавання экалагічнай раўнавагі і маральнай дабрачыннасці); у сваёй большасці вершы паэта ўзніклі як водгук на падзеі грамадскага быцця і ў сукупнасці ўтвараюць своеасаблівы летапіс эпохі, пазначаны праз прызму аўтарскай суб'ектыўнасці; эпічнай асновай для вершаў з'яўляецца таксама іх аўтабіяграфізм. Улюбёнымі паэтычнымі жанрамі становяцца вершы-элегіі, медытацыі, оды, прытчы і прысвячэнні.

Паэзія У. Скарынкіна каштоўная не толькі тым, што ў ёй раскрываюцца пачуцці, перажыванні і разважанні «тонка-чулай» асобы, яе незвычайная ўлюбёнасць у свет прыродны і рукатворны, але і тым, што творы пісьменніка ўражваюць чымсьці непаўторна зямным, пяшчотным, родным і шматзначным, што непасрэдна «вынікае» з глыбока-пранікнёных назіранняў, каб затым зноў увасобіцца ў слоўную вопратку.

Адным з прыярытэтных кірункаў, у якім палягае дзейнасць У. Скарынкіна апошніх дзясяцігоддзяў з'яўляецца перасатварэнне на беларускую мову шэдэўраў іншацыянальнай літаратурнай спадчыны. Перакладчыцкая дзейнасць скіроўвае да тоўкай даследчыцкай працы, пранікнення ў сэнсава глыбокія і ментальна адкрытыя іншамовныя пласты, адчування семантычных нюансаў, шырокай эрудыцыі, пра што неаднаразова зазначалі: «От жа – з пэўнай доляй добрай заідрасці – хочацца адзначыць: знайшоў жа Уладзімір Скарынкін сваю творчую “жылу”, шчасліва натрапіў на яе...

Пасля Дантавай “Боскай камедыі” – перакладу, прызнанага ўжо і адзначанага і ў нас (Дзяржаўная прэмія імя Янкі Купалы), і на радзіме вялікага італьянца (Нацыянальная прэмія Італіі і прэмія таварыства “Дантэ Аліг’еры”), – Уладзімір Скарынкін, як бы на тым, жа, “дантаўскім”, дыханні пераклаў паэму Байрана “Пра роцтва Дантэ” і з тым жа настроем і рупнасцю “падступіўся” да Байрана “галоўнага” – да вяршыні яго творчасці: рамана ў вершах “Дон-Жуан...”³⁹.

Ацэньваючы «пераствораную» (а не перакладзеную) нанова класічную скарбніцу сусветнай літаратуры У. Скарынкіным В. Зуёнак адзначае, што «чытаючы пераклад Уладзіміра Скарынкіна, перш за ўсё чым не немагчыма не ўсцешыцца: не заўважаеш, што гэта *пераклад*. Парадаксальна? Не – гэта вынік натуральнасці паэтычнага маўлення – тут не перакладчыка з яго строямі і аздобамі бачыш, а твор <...> І пейзажны малюнак, і чалавечы, настраёвы, падтэкст тут гарманічна абумоўленыя і па-мастацку завершаныя ў сваёй еднасці. А вось яшчэ – быццам першасна гэта было сказана па-беларуску...»⁴⁰.

Сам У. Скарынкін наступным чынам тлумачыць прычыны падобнага стаўлення да сусветнай класікі: «Калі мы хочам быць культурнай нацыяй, нашы пісьменнікі павінны перасатварыць на роднай мове сусветна вядомыя

³⁹ Зуёнак В. «З Дон-Жуанам» па-беларуску... // Байран Дж. Дон-Жуан; Пра роцтва Дантэ: Паэмы. Мн., 2004. С. 6–7.

⁴⁰ Там жа. С. 7.

творы, каб паказаць, што і па-беларуску можна выказаць самыя складаныя пачуцці і думкі, выказаць вытанчана, высокім стылем і тым самым выклікаць павагу да сябе»⁴¹ і стварае своеасаблівыя напаміны-завяшчання, адрасаваныя нашчадкамі – «Канцону перакладчыка» і «Развітальную песню перакладчыка»:

Прыгожую паэзію я выбраў
У час цяжкі духоўнікам сваім...

<...>

Замілавана некалі з Рубцовым
Я любаваяся Зоркаю Палёў...

<...>

Плыў з Вінграноўскім я Чумацкім Шляхам...

<...>

Прайшоў, як Чычыбабін, курс лячэння
Я пад нябеснай шчодрой сінявой.
Мае ўрачы – буслы, дубы і травы...

<...>

Каб да Высокай Праўды прыгасціцца
І ўбачыць Бога трыадзінь лік,
Я разам з Дантэ Даляцеў і Раю...

<...>

Настырны, апантаньні і нястомны –
Увысь узняцца постым шчасце меў
Я з Байранам...

<...>

А сёння я ізноў раскінуў крылы
І ўжо лячу, Петрарка, за табой
Туды, дзе звоняць Божыя званіцы...⁴²

Дзе нарадзіўся колісь і памру,
Я ў карыстанне вечнае дару
І веру, што ў бібліятэчным пыле
Яны не знікнуць – і нашчадак мой
Не скажа, пыл змахнуўшы з іх рукой:

«Якую мову мы, аднак, згубілі!
За што яе так продкі не любілі?»⁴³

Менавіта дзякуючы руплівым дбанням У. Скарынкіна героі твораў М. Рубцова, М. Вінграноўскага, Дантэ Аліг'еры, Дж. Байрана, Ф. Петраркі загаварылі па-беларуску, паўсталі ў беларускіх строях.

⁴¹ Скарынкін, У. Мой Дантэ // Дантэ Аліг'еры Новае жыццё / Дантэ Аліг'еры. Кніга песень / Франчэска Петрарка. С. 51.

⁴² Скарынкін, У. Канцона перакладчыка // Там жа. С. 297–299.

⁴³ Скарынкін, У. Развітальная песня перакладчыка // Там жа. С. 300.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ